

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ**

ОСИПЕНКО Світлана Олександрівна

УДК 336.14:352

**МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В УМОВАХ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Краматорськ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Таврійському державному агротехнологічному університеті Міністерства освіти і науки України (м. Мелітополь).

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Череп Алла Василівна,
Запорізький національний університет
Міністерства освіти і науки України (м. Запоріжжя),
декан економічного факультету.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Лисяк Любов Валентинівна,** Університет митної справи та фінансів Міністерства освіти і науки України (м. Дніпропетровськ), завідувач кафедри фінансів;

кандидат економічних наук **Пипко Сніжана Олександрівна,** Донбаська державна машинобудівна академія Міністерства освіти і науки України (м. Краматорськ), доцент кафедри обліку і аудиту.

Захист дисертації відбудеться *02 липня 2016 року об 11:00* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.105.03 Донбаської державної машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Академічна (Шкадінова), 72, ауд. 1319.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донбаської державної машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Академічна (Шкадінова), 72.

Автореферат розісланий *30 травня 2016 року.*

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук, доцент

Н. А. Ясинська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з головних ознак демократичної держави є наявність ефективно функціонуючого інституту місцевого самоврядування – законодавчо закріпленого права територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах чинної нормативно-законодавчої бази. Головною фінансовою складовою, що уможливорює реалізацію потреб громади у соціально-економічному розвитку, мають бути місцеві бюджети. Проте становлення та подальший розвиток міжбюджетних відносин в Україні ускладнюється відсутністю дієвих організаційних, правових, фінансових методів й інструментів забезпечення самостійності місцевих бюджетів, які б відповідали спрямованості на децентралізацію фінансових ресурсів, сприяючи розвитку як окремої територіальної громади, так і держави в цілому.

Існуюча на сьогоднішній день система забезпечення місцевих бюджетів достатніми фінансовими ресурсами для виконання функцій, покладених на органи місцевого самоврядування, не відповідає потребам громад, вона не створює фінансове підґрунтя сприятливого життєвого середовища, необхідного для надання мешканцям територіальних громад якісних і доступних суспільних благ та послуг на основі забезпечення сталого розвитку території. Дана ситуація зумовлена тим, що на сучасному етапі ринкових перетворень для України характерні: високий ступінь централізації державних фінансів; низький рівень доходів місцевих бюджетів та, відповідно, зростаючий рівень їх фінансової залежності від державного бюджету; відсутність чіткого розподілу компетенцій між рівнями влади, що призводить до дублювання видаткових повноважень; непрозорість і суб'єктивізм у прийнятті рішень щодо надання фінансової допомоги місцевим бюджетам; недосконалість адміністративно-територіального устрою країни; відсутність стимулів органів місцевого самоврядування до пошуку альтернативних джерел формування доходів місцевих бюджетів тощо.

Отже, саме від рівня та якості фінансового забезпечення, фінансової самостійності та самодостатності місцевих бюджетів залежить ефективне функціонування інституту місцевого самоврядування, що можливо досягти за умов раціонально побудованої системи децентралізації фінансових ресурсів.

Проблеми формування та використання місцевих бюджетів висвітлено у працях провідних вітчизняних науковців: В. Бодрова, Т. Бондарук, М. Деркача, В. Зайчикової, О. Кириленко, І. Когут, Т. Косової, В. Кравченка, Л. Лисяк, І. Луніної, А. Лучки, Ц. Огонь, К. Павлюк, С. Пипко, Н. Рекової, С. Слухая, Н. Старостенко, О. Сунцової, Г. Тельнової, А. Череп. Вагомий внесок у дослідження питань, пов'язаних із місцевими фінансами, зробили такі зарубіжні вчені: С. Алмазов, С. Бейлі [*S. Bailey*], Ш. Бланкарт [*Sh. Blankart*], Е. Блейклі [*E. Bleykli*], Дж. М. Б'юкенен [*J. M. Bukenen*], Р. Масгрейв та П. Масгрейв [*R. Masgrave and P. Masgrave*] та ін.

Проте вітчизняні дослідники значну увагу приділяють фрагментарним аспектам функціонування інституту місцевих бюджетів. Відповідно, виникає необхідність у здійсненні комплексного дослідження функціонування місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин з урахуванням сучасних тенденцій у напрямі посилення процесів децентралізації фінансових ресурсів у країні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію підготовлено відповідно до плану науково-дослідних робіт Таврійського державного агротехнологічного університету Міністерства освіти і науки України за темами «Формування ефективної системи обліку, механізмів управління фінансами та інвестиційними процесами в АПК» (номер держреєстрації 0107U008976, 2007-2010 рр.) та «Науково-методологічне забезпечення підвищення економічної ефективності та розвитку соціально спрямованого агропромислового виробництва» (номер держреєстрації 0111U002539, 2011-2015 рр.), у рамках яких розроблено методичні підходи та надано рекомендації щодо оптимізації місцевих бюджетів в умовах ринкових перетворень.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є вдосконалення теоретичних положень, методичних основ і розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів.

Відповідно до зазначеної мети поставлено та вирішено такі завдання:

розвинути сутність категорії децентралізації фінансових ресурсів;

обґрунтувати структурні складові децентралізації фінансових ресурсів та надати їх характеристику;

удосконалити методичний підхід до оцінки рівня децентралізації фінансових ресурсів місцевих бюджетів;

обґрунтувати систему порогових значень показників фінансової стійкості місцевих бюджетів;

сформувати систему інтегральної оцінки рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів;

удосконалити науковий підхід до формування спроможних об'єднаних територіальних громад у сучасних умовах на основі визначення переваг та недоліків реалізації адміністративно-територіальної реформи;

обґрунтувати організаційно-функціональні засади діяльності комунального банку як альтернативного джерела формування доходів органів місцевого самоврядування.

Об'єкт дослідження – процес формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів в умовах децентралізації.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади функціонування місцевих бюджетів у напрямі поглиблення процесів децентралізації фінансових ресурсів.

Методи дослідження. Теоретико-методичну основу дослідження становлять сучасна економічна теорія, методи наукового пізнання та методи фінансового аналізу. У процесі дослідження застосовувалися такі методи: теоретичного узагальнення, порівняння, синтезу – при уточненні ролі та значення місцевих бюджетів у системі місцевих фінансів, обґрунтуванні структурних складових децентралізації фінансових ресурсів та їх характеристики, а також удосконаленні методичного підходу до оцінки рівня децентралізації фінансових ресурсів місцевих бюджетів; абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень і висновків за матеріалами дослідження; статистичного й економічного аналізу, порівняння – для визначення сучасних тенденцій формування доходів і здійснення

видатків місцевих бюджетів України, Запорізької області; коефіцієнтний аналіз та метод інтегральної оцінки – для формування системи інтегральної оцінки рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, обласної державної адміністрації Запорізької області, Мелітопольської районної ради Запорізької області, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних учених, результати особистих досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень щодо оптимізації місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. Основні положення, що містять наукову новизну і винесені на захист, полягають у такому:

уперше:

розроблено систему інтегральної оцінки рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів з урахуванням змін бюджетного законодавства, що базується на визначенні нормалізованого вектора фінансової стійкості місцевих бюджетів за методом аналізу ієрархій Сааті. Запропонована інтегральна оцінка дозволяє використовувати механізм фінансового вирівнювання на основі дохідної спроможності місцевих бюджетів;

удосконалено:

структурні складові децентралізації фінансових ресурсів, які, на відміну від існуючих, включають бюджетну та податкову децентралізацію і характеристика яких спрямована на зміцнення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування та створення реальних умов забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів;

методичний підхід до оцінки рівня децентралізації фінансових ресурсів місцевих бюджетів, відмінність якого полягає у розрахунку чотирьох груп коефіцієнтів, що характеризують соціально-економічний розвиток регіону, структуру доходів і видатків місцевих бюджетів та рівень фінансової стійкості місцевих бюджетів, що дозволяє виявити слабкі місця та недоліки в організації фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування, реалізувати прийняття обґрунтованих управлінських рішень;

науковий підхід до формування об'єднаних територіальних громад, який, на відміну від існуючого, передбачає розширення параметрів, що враховуються при формуванні спроможних територіальних громад, і дає змогу значно послабити вплив визначених недоліків у реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні та зміцнити фінансові основи місцевих бюджетів;

дістали подальшого розвитку:

визначення сутності категорії «децентралізація фінансових ресурсів» як комплексного поняття, що, на відміну від існуючих підходів, охоплює процес розподілу повноважень між рівнями влади щодо формування фінансових ресурсів, надає можливість акумулювати та накопичувати такий обсяг фінансових ресурсів у місцевих бюджетах, який забезпечує зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування;

методичні положення щодо визначення порогових значень показників фінансової стійкості місцевих бюджетів, що, на відміну від відомих, дозволяють визначити ступінь бюджетної забезпеченості з метою подальшого врахування інтересів органів місцевого самоврядування, громадян і держави;

організаційно-функціональні засади діяльності комунального банку з урахуванням законодавчих змін відносно реалізації політики децентралізації фінансових ресурсів в Україні, що дало змогу посилити роль альтернативних джерел формування доходів органів місцевого самоврядування.

Практичне значення одержаних результатів. Пропозиції, обґрунтовані в дисертації, мають теоретичне та практичне значення в напрямі зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів.

Результати дисертації використано у практичній діяльності департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації (довідка від 02.09.2015 № 10-92/440), Мелітопольської районної ради (довідка від 28.12.2015 № 01-21/0268), управління фінансів Приазовської районної державної адміністрації (довідка від 03.08.2015 № 621).

Наукові положення та рекомендації щодо оптимізації місцевих бюджетів в умовах ринкових перетворень упроваджено в навчальний процес Таврійського державного агротехнологічного університету Міністерства освіти і науки України при викладанні навчальних дисциплін «Фінанси», «Казначейська справа», «Місцеві фінанси» (довідка від 03.12.2015 № 55/6-2317/1) та Запорізького національного університету Міністерства освіти і науки України при викладанні дисциплін «Фінанси», «Бюджетна система», «Місцеві фінанси» (довідка від 10.11.2015 № 01-15/242).

Особистий внесок здобувача полягає в розробці теоретичних і методичних засад забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. Наукові положення, розробки, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, одержано дисертантом особисто. Із наукових праць, виконаних у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та положення, які запропоновано особисто здобувачем.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідались та отримали позитивну оцінку на таких конференціях: X Міжнародна науково-практична конференція «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (Запоріжжя, 2015 р.); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Стратегія розвитку агропромислового виробництва: теорія, методологія, практика» (Мелітополь, 2015 р.); IX Міжнародна конференція студентів і молодих вчених «Управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави» (Запоріжжя, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний розвиток аграрної економіки» (Мелітополь, 2013 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційні процеси у фінансово-кредитній сфері» (Київ, 2011 р.); III Міжнародна науково-практична конференція «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (Умань, 2009 р.); V Міжнародна науково-практична конференція «Наукові дослідження – теорія та експеримент 2009» (Полтава, 2009 р.); V(XI) Міжнародна науково-практична

конференція аспірантів та студентів «Проблеми розвитку фінансової системи України в умовах глобалізації» (Сімферополь, 2009 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 20 робіт загальним обсягом 6,2 ум.-друк. арк., з яких особисто автору належить 6,01 ум.-друк. арк. У складі публікацій: 10 статей у наукових фахових виданнях (з них одна стаття – у виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз), дві – в інших виданнях, вісім тез за результатами науково-практичних конференцій.

Структура й обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (175 найменувань на 19 сторінках), 12 додатків (на 51 сторінці), містить 43 таблиці (на 23 сторінках) та 24 рисунки (на 15 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 233 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні засади функціонування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів**» уточнено роль і значення місцевих бюджетів у системі місцевих фінансів, деталізовано сучасні підходи до визначення поняття децентралізації фінансових ресурсів, удосконалено методичний підхід до оцінки рівня децентралізації фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

Спираючись на праці вітчизняних учених та аналіз положень міжнародних правових актів відносно місцевого самоврядування, можна стверджувати, що організаційна композиція місцевих фінансів в умовах трансформаційної економіки має складну та розгалужену структуру, при цьому значення місцевих бюджетів в організаційній побудові місцевих фінансів має тенденції до зростання. Формування стійких місцевих бюджетів дає змогу місцевій владі мати фінансову базу для реалізації своїх повноважень, визначених Конституцією України, законами та іншими нормативно-правовими актами.

Існуючий зарубіжний досвід функціонування місцевих фінансів в економічно розвинутих країнах на основі дотримання вимог Європейської хартії про місцеве самоврядування та Всесвітньої декларації місцевого самоврядування показав створення сприятливих умов для самодостатнього й ефективного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Зазначені правові акти є підґрунтям для забезпечення децентралізації, адже врахування їх положень у бюджетно-податковому законодавстві країни дозволяє забезпечити достатній рівень фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, нівелювати розбіжності, що виникають у межах фінансового потенціалу, розвитку галузей економіки, стану соціальної інфраструктури, демографічної ситуації, географічного розташування адміністративно-територіальних одиниць.

Незважаючи на певні розбіжності у поглядах вітчизняних науковців щодо визначення видів децентралізації, у своїх дослідженнях вони одноставно зазначають, що ключова роль у реалізації політики децентралізації влади в країні належить саме процесу розмежування фінансових ресурсів. У результаті аналізу підходів вітчизняних науковців до визначення сутності категорій «фінансова децентралізація», «бюджетна децентралізація» та «податкова децентралізація»

доведено, що децентралізація фінансових ресурсів є більш широким поняттям, яке включає бюджетну децентралізацію, яка, у свою чергу, включає податкову децентралізацію (рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок структурних складових децентралізації фінансових ресурсів та їх основні характеристики

Дослідження децентралізації фінансових ресурсів довели, що даний процес охоплює всю систему місцевих фінансів і визначається набуттям органами місцевого самоврядування не лише ряду видаткових повноважень щодо забезпечення власних самоврядних функцій та делегованих видаткових повноважень, але і розширення фінансової самостійності у межах формування централізованих та децентралізованих фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування.

На сьогоднішній день в Україні ключова роль у розвитку системи фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування належить реалізації політики бюджетної децентралізації, оскільки основу даної системи складають місцеві бюджети. Бюджетна децентралізація являє собою процес, що характеризує розподіл видаткових повноважень між рівнями бюджетної системи, визначає особливості формування доходів місцевих бюджетів, а також описує систему міжбюджетних відносин. Тобто бюджетна децентралізація охоплює процес формування та використання фінансових ресурсів, що акумулюються в місцевих бюджетах.

При цьому слід зауважити, що процес становлення та імплементації положень бюджетної децентралізації в Україні проходить повільно та з певними труднощами.

Аналіз хронології закріплення на законодавчому рівні основ децентралізації фінансових ресурсів в Україні дає підстави стверджувати, що існує певний прогрес у реалізації її політики. Проте відсутність комплексного та зваженого підходу до організації реформ у даному напрямі перешкоджає перетворенню децентралізації фінансових ресурсів на реальний інструмент забезпечення розвитку органів місцевого самоврядування. У результаті органи місцевого самоврядування не здатні повною мірою задовольнити потреби населення у суспільних благах.

Для оцінки ступеня децентралізації фінансових ресурсів місцевих бюджетів проаналізовано наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених. Встановлено, що рівень реалізації політики децентралізації фінансових ресурсів можливо оцінити лише на основі визначення частки доходів і видатків місцевих бюджетів у валовому внутрішньому продукті й у зведеному бюджеті країни. Проте для прийняття обґрунтованих управлінських рішень як на рівні держави, так і на рівні окремої адміністративно-територіальної одиниці зазначені макропоказники є неповною мірою інформативними та лише в загальних рисах окреслюють рівень реалізації політики децентралізації фінансових ресурсів.

Запропоновано методичний підхід до оцінки рівня децентралізації фінансових ресурсів місцевих бюджетів ґрунтувати на реалізації трьох етапів:

підготовчий, який включає аналіз й оцінку норм чинної законодавчої бази відносно формування та використання фінансових ресурсів, що акумулюються у місцевих бюджетах; аналіз соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці; аналіз виконання місцевих бюджетів за доходами та видатками;

основний – визначення та оцінка якісних характеристик фінансової стійкості місцевих бюджетів – розрахунок бюджетних коефіцієнтів, що характеризують фінансову стійкість місцевого бюджету певної адміністративно-територіальної одиниці; порівняння отриманих результатів із встановленими пороговими значеннями коефіцієнтів фінансової стійкості та визначення типу фінансової стійкості місцевого бюджету;

завершальний – розрахунок інтегрального показника рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Запропонована системна оцінка стійкості місцевого бюджету дозволяє надати комплексне уявлення про міцність фінансової бази місцевих бюджетів, що є одним із пріоритетних завдань реалізації політики фінансової децентралізації.

У другому розділі **«Сучасні тенденції формування та використання коштів місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів»** проаналізовано сучасні тенденції формування доходів і здійснення видатків місцевих бюджетів в Україні, визначено проблематику формування та використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування в Запорізькій області як економічно розвинутого регіону, виконано комплексну оцінку рівня фінансової стійкості зведеного бюджету Запорізької області й обґрунтовано систему порогових значень показників фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Аналізуючи сучасні тенденції формування доходів місцевих бюджетів України, слід зазначити, що в їх загальній структурі суттєво підвищується роль трансфертів із державного бюджету, частка яких у 2014 р. зросла до 56,3 % порівняно із 44,1% у 2008 р. при одночасному зниженні частки податкових доходів з 45,1 до 37,6 %. Аналогічна тенденція притаманна і формуванню фінансових ресурсів за рахунок інших доходних джерел місцевих бюджетів. З 2008 по 2014 р. частка неподаткових надходжень у доходах місцевих бюджетів України зменшилася до 5,2 %, у свою чергу, доходи від операцій із капіталом скоротилися з 3,5 до 0,49 %, а обсяг надходжень фінансових ресурсів цільових фондів місцевих бюджетів – з 1,77 до 0,16 %. Дана тенденція суперечить обраному в Україні напрямку реформ, адже із зростанням частки міжбюджетних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів знижується ступінь децентралізації фінансових ресурсів у країні. Інститут місцевого оподаткування, що функціонує на сучасному етапі ринкових перетворень в Україні, все ще не відповідає вимогам Європейської хартії про місцеве самоврядування щодо формування фінансових ресурсів. Формально дана вимога дійсно виконується, однак на практиці частина фінансових ресурсів місцевого самоврядування, що формується за рахунок місцевих податків і зборів, є незначною та не гарантує зміцнення й ефективного фінансового забезпечення місцевих бюджетів. Використання органами місцевого самоврядування муніципальних позик, як одного з альтернативних джерел формування фінансових ресурсів, є фрагментарним та має епізодичний характер, що, у свою чергу, також свідчить про низький рівень фінансової децентралізації.

Частка видатків місцевих бюджетів України у структурі зведеного бюджету країни у період з 2008 по 2014 р. складала понад 40 %, що свідчить про посилення ролі місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних одиниць та зумовлено зростанням державних соціальних гарантій. Основним напрямом витрачання бюджетних коштів на місцевому рівні є фінансове забезпечення невиробничої сфери, що підтверджує висновок про соціальний напрям бюджетної політики місцевих бюджетів. У загальній структурі видатків місцевих бюджетів України домінують видатки, спрямовані на забезпечення делегованих повноважень, а саме в період з 2008 по 2014 р. їх частка складала від 53,3 до 70,3 % загальної суми видатків місцевих бюджетів. Крім того,

фактичний обсяг фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення делегованих повноважень, значно перевищує розрахункові показники Міністерства фінансів України. Відповідно, органи місцевого самоврядування змушені направляти на фінансування делегованих повноважень частину власних фінансових ресурсів, оскільки в результаті невідповідності розрахункових показників Міністерства фінансів України та фактичної потреби у фінансових ресурсах залишаються не забезпеченими або частково забезпеченими власні видаткові повноваження органів місцевого самоврядування, переважно за рахунок недофінансування капітальних видатків. Це свідчить про те, що місцеві бюджети України є «бюджетами проїдання», адже обсяг фінансових ресурсів, що спрямовується на фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку територій, є недостатнім.

Аналіз доходів зведеного бюджету Запорізької області протягом 2008-2014 рр. свідчить, що найбільшу питому вагу мають трансферти, які на кінець 2014 р. склали 9049,3 млн грн (48,6 %). Разом із трансфертами основу формування фінансових ресурсів зведеного бюджету Запорізької області становлять податкові надходження. Їх питома вага на кінець 2014 р. склала 45,9 %. Для Запорізької області, також як і для України в цілому, характерне динамічне зростання частки місцевих податків і зборів у загальній структурі податкових надходжень місцевих бюджетів. У період 2008-2014 рр. спостерігається збільшення обсягу місцевих податків і зборів більш ніж у 8 разів, які на кінець 2014 р. склали 293,8 млн грн (7,1 % податкових надходжень зведеного бюджету Запорізької області).

У результаті кореляційно-регресійного аналізу встановлено, що зміна величини обсягу валового регіонального продукту залежить від зміни обсягу видатків зведеного бюджету Запорізької області на 89,1 %, а збільшення обсягу видатків зведеного бюджету на 1% приводить до збільшення ВРП на 4,01 %. Виявлено, що для органів місцевого самоврядування Запорізького регіону, який має значний економічний та фінансовий потенціал, характерне зростання фінансової залежності місцевих бюджетів від державного. З урахуванням достатньо вагомого значення видатків місцевих бюджетів у формуванні валового регіонального продукту зазначені тенденції негативно впливатимуть на забезпечення подальшого соціально-економічного розвитку регіону. Комплексна оцінка результатів соціально-економічного розвитку Запорізького регіону протягом 2008-2014 рр. за запропонованим методичним підходом до оцінки рівня децентралізації фінансових ресурсів місцевих бюджетів показала, що разом із зміцненням основних показників, які характеризують соціально-економічний розвиток регіону, відбувається послаблення фінансових можливостей органів місцевого самоврядування.

Спираючись на наукові напрацювання вітчизняних учених та враховуючи сучасні особливості реалізації політики децентралізації фінансових ресурсів, запропоновано порогові значення коефіцієнтів рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів (табл. 1).

Порогові значення показників фінансової стійкості місцевих бюджетів

Показники	Тип фінансової стійкості			
	абсолютна	нормальна	нестійка	кризова
Коефіцієнт бюджетного покриття	вище 0,7	від 0,7 до 0,5	від 0,5 до 0,2	нижче 0,2
Коефіцієнт вилучення коштів до державного бюджету	нижче 0,3	від 0,3 до 0,5	від 0,5 до 0,6	вище 0,6
Коефіцієнт дотаційності	нижче 0,3	від 0,3 до 0,5	від 0,5 до 0,6	вище 0,6
Коефіцієнт самостійності	вище 0,7	від 0,7 до 0,5	від 0,5 до 0,3	нижче 0,3
Коефіцієнт податкової самостійності	вище 0,6	від 0,6 до 0,5	від 0,5 до 0,2	нижче 0,2
Коефіцієнт бюджетної забезпеченості	= 1	від 1 до 0,9	від 0,9 до 0,5	нижче 0,5
Інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості місцевих бюджетів	вище 0,54	0,33-0,54	0,13-0,32	нижче 0,13

Інтегральний показник рівня децентралізації фінансових ресурсів місцевих бюджетів Запорізької області протягом 2008-2014 рр. перебував у межах нормального типу фінансової стійкості. При цьому слід зауважити, що в 2013 та 2014 рр. значення інтегрального показника майже сягнуло найнижчого порогового рівня нормального типу фінансової стійкості місцевого бюджету (рис. 2).

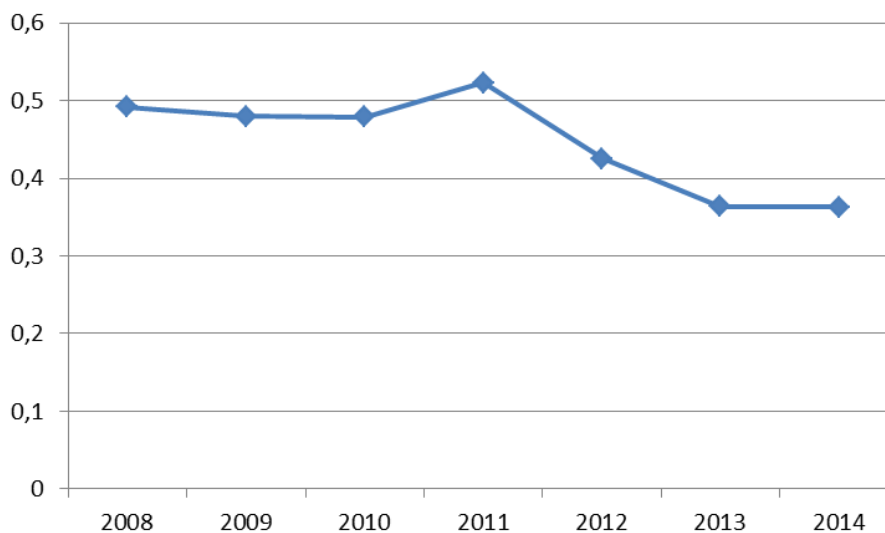

Рис. 2. Динаміка інтегрального показника фінансової стійкості зведеного бюджету Запорізької області протягом 2008-2014 рр.

Для визначеного типу фінансової стійкості необхідно розробляти стратегію стабільного розвитку (нарощування бюджетних можливостей), яка передбачає активізацію роботи органів місцевого самоврядування з розширення податкових і неподаткових джерел формування дохідної частини бюджету за рахунок виявлення резервів і використання альтернативних джерел формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

У третьому розділі «**Напрями оптимізації місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів**» сформовано систему інтегральної оцінки рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів з урахуванням змін бюджетного законодавства, удосконалено науковий підхід до формування спроможних об'єднаних територіальних громад, обґрунтовано організаційно-функціональні засади діяльності комунального банку як альтернативного джерела формування доходів місцевих бюджетів.

Трансформаційні законодавчі процеси у бюджетній сфері обумовили необхідність модернізації існуючої аналітичної бази розрахунку показників фінансової стійкості місцевих бюджетів. Зокрема, коефіцієнт вилучення коштів до державного бюджету потребує найбільшого аналізу та модернізації, адже в результаті реформування системи міжбюджетних відносин систему горизонтального вирівнювання було кардинально змінено.

Доведено доцільність розрахунку коефіцієнта вилучення коштів до державного бюджету ($K_{вилучення\ коштів}$) за формулою:

$$K_{вилучення\ коштів} = \frac{0,5 \cdot \sum ПДФО}{\sum Д_{МБ}}, \quad (1)$$

де $0,5 \cdot \sum ПДФО$ – сума фінансових ресурсів, за якою здійснюється вирівнювання; $\sum Д_{МБ}$ – загальна сума доходів місцевих бюджетів.

Для визначення вагових коефіцієнтів інтегрального показника фінансової стійкості місцевих бюджетів застосовано метод експертних оцінок, які було оброблено за допомогою матриці парних порівнянь Сааті. Як експерти були запрошені начальники фінансових управлінь районних державних адміністрацій Запорізької області (усього 20 осіб згідно з кількістю районів у Запорізькій області). Основним методом дослідження було анкетування, оцінки експертів перевірялися за критерієм мінімаксу. Так, експертам було запропоновано оцінити в балах значущість кожного з коефіцієнтів у визначенні рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів, оцінки експертів узагальнювалися як середньозважені. Показником зважування був нормований рівень значущості, отриманий шляхом попереднього опитування. У результаті отримано інтегральний показник фінансової стійкості місцевих бюджетів ($I_{фс}$):

$$I_{фс} = 0,3074 \cdot K_1 - 0,0759 \cdot K_2 - 0,1436 \cdot K_3 + 0,1610 \cdot K_4 + 0,2173 \cdot K_5 + 0,0948 \cdot K_6, \quad (2)$$

де K_1 – коефіцієнт бюджетного покриття; K_2 – коефіцієнт вилучення коштів до державного бюджету; K_3 – коефіцієнт дотаційності; K_4 – коефіцієнт самостійності; K_5 – коефіцієнт податкової самостійності; K_6 – коефіцієнт бюджетної забезпеченості.

Порогові значення модернізованого інтегрального показника фінансової стійкості місцевих бюджетів перебувають у межах: вище 0,5 – абсолютна фінансова стійкість; [0,29; 0,5] – нормальна фінансова стійкість; [0,09; 0,28] – нестійкий стан місцевого бюджету; нижче 0,09 – кризовий стан місцевого бюджету.

Запропонований інтегральний показник дозволяє врахувати зміну бюджетного законодавства та трансформацію системи горизонтального вирівнювання міжбюджетних відносин. Процес реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні, який було розпочато з метою забезпечення зростання фінансової самостійності та спроможності місцевих бюджетів, разом із позитивними надбаннями, має низку системних недоліків, що нівелюють отримані позитивні результати.

Найбільшим системним недоліком у реалізації адміністративно-територіальної реформи є уніфікований підхід до формування спроможних територіальних громад, оскільки Методика формування спроможних територіальних громад не враховує особливостей окремого регіону країни. Параметри, які покладено в основу визначення потенційного адміністративного центру об'єднаної територіальної громади, є достатньо обмеженими та стандартизованими, що не дозволяє визначити реальний рівень фінансового потенціалу, а також соціально-економічного розвитку території. Крім того, умови формування спроможних територіальних громад, визначені в даній методиці, спонукають до посилення процесів урбанізації в Україні.

У результаті аналізу Перспективного плану, затвердженого Запорізькою обласною радою в Мелітопольському районі, виявлено переваги та недоліки реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні, що надало можливість визначити подальші напрями вдосконалення підходів до формування спроможних об'єднаних територіальних громад, а саме:

- урахування центрів та зон економічної активності при формуванні територіальних громад;

- урахування регіональної специфіки при визначенні адміністративного центру об'єднаних територіальних громад;

- проведення державного аудиту об'єктів комунальної власності та земельних угідь;

- урахування рівня податкоспроможності територій.

Одним із реальних кроків у рамках забезпечення зміцнення фінансової стійкості місцевих бюджетів та посилення рівня децентралізації фінансових ресурсів є розширення можливостей використання комунального кредиту для органів місцевого самоврядування, задля чого запропоновано створення в Україні спеціалізованої фінансової установи – комунального банку.

З урахуванням підходів вітчизняних науковців до визначення особливостей організації комунального банку та змін у чинному законодавстві відносно посилення децентралізації фінансових ресурсів, основним орієнтиром у діяльності комунального банку має бути, разом з отриманням прибутку та збільшенням вартості капіталу банку, зміцнення фінансових основ місцевих бюджетів, фінансування розвитку об'єктів інфраструктури адміністративно-територіальних одиниць регіону.

На комунальний банк покладатиметься також здійснення контролю за використанням коштів місцевого бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ комунальної форми власності. Контроль здійснюватиметься як з боку органів місцевого самоврядування в особі банківської установи, так і

громадськістю. Визначення потенційних процентних доходів комунального банку Запорізької області від надання позик містам обласного значення довело доцільність його створення з точки зору скорочення витрат органів місцевого самоврядування (табл. 2).

Таблиця 2

Потенційні процентні доходи комунального банку, заснованого органами місцевого самоврядування Запорізької області, від надання позик містам обласного значення

Назва позики	Обсяг позики, млн грн	Термін дії позики, роки	Річний процент за позикою	Процентний дохід комунального банку, млн грн
Облігації внутрішньої місцевої позики Запорізької міської ради	25,0	2004 – 2009	15,64	19,55
Облігації внутрішньої місцевої позики Запорізької міської ради	75,0	2005 – 2010	10,94	41,03
Облігації внутрішньої місцевої позики Бердянської міської ради	10,0	2007 – 2010	12,0	3,6
Облігації внутрішньої місцевої позики Запорізької міської ради	35,0	2008 – 2010	10,94	7,658
Облігації внутрішньої місцевої позики Запорізької міської ради	25,0 (серіями)			
	- 10,0	2011 – 2013	14,0	2,8
	- 10,0	2013 – 2016	15,0	4,5
	- 5,0	2016 – 2020	16,0	3,2
Облігації внутрішньої місцевої позики Запорізької міської ради	50,0	2012 – 2015	18,0	27,0
Загальна сума потенційного доходу комунального банку				109,338

Отже, організація комунального банку в Запорізькій області забезпечить органам місцевого самоврядування та комунальним підприємствам регіону більш широкий доступ до кредитних ресурсів, що позитивно вплине на зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення актуальних наукових завдань, пов'язаних із забезпеченням стійкості місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. Результати дослідження дозволили сформулювати такі висновки та пропозиції:

1. У процесі узагальнення існуючих наукових підходів до формування місцевих бюджетів обґрунтовано доцільність сприйняття їх як ключового інституту системи місцевих фінансів, який потребує реформування в умовах курсу на децентралізацію фінансових ресурсів в Україні.

2. Систематизація наукових поглядів щодо трактування поняття «децентралізація фінансових ресурсів» дозволила встановити її сутність, що полягає в розмежуванні функцій і повноважень між центральним та місцевими рівнями влади в рамках забезпечення громадян країни суспільними благами та послугами, а також розмежуванні та розподілі фінансових ресурсів в обсягах, достатніх для виконання власних повноважень кожного з рівнів влади. Проте існуюча відсутність комплексного та зваженого підходу до організації реформ у даному напрямі перешкоджає перетворенню децентралізації фінансових ресурсів на реальний інструмент забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів як основної ланки інституту місцевих фінансів. Встановлено, що децентралізація фінансових ресурсів створює передумови для забезпечення реалізації політики фінансової децентралізації у країні.

3. З урахуванням особливостей розвитку і становлення інституту місцевих фінансів, фінансової та бюджетної системи України визначено, що структура децентралізації фінансових ресурсів складається з бюджетної децентралізації, яка, у свою чергу, включає податкову децентралізацію. Окрім бюджетної та податкової децентралізації, децентралізація фінансових ресурсів передбачає збільшення частки місцевих бюджетів у перерозподілі валового внутрішнього продукту, формування органами місцевого самоврядування умов для стимулювання підприємницької діяльності в регіоні, розширення доступу органів місцевого самоврядування до вітчизняного та міжнародного фінансового ринку, забезпечення реальних умов для реалізації права органами місцевого самоврядування створювати фінансово-кредитні та інші прибуткові установи комунальної форми власності.

4. У результаті формального аналізу ефективності реалізації політики децентралізації фінансових ресурсів виявлено недоліки в існуючих методичних положеннях оцінки рівня децентралізації фінансових ресурсів місцевих бюджетів, що полягають у неможливості визначити слабкі місця та, відповідно, прийняти правильні управлінські рішення щодо формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Удосконалення методичного підходу до оцінки рівня децентралізації фінансових ресурсів місцевих бюджетів за рахунок розширення формальних груп показників уможливило поглиблення аналізу ефективності реалізації політики децентралізації фінансових ресурсів як у цілому в країні, так і по окремому регіону або адміністративно-територіальній одиниці.

5. Спираючись на наукові напрацювання вітчизняних учених та враховуючи сучасні особливості реалізації політики децентралізації фінансових ресурсів, обґрунтовано систему порогових значень показників фінансової стійкості місцевих бюджетів з огляду на унітарний державний устрій країни, при якому місцеві бюджети не можуть бути повністю фінансово самостійними та незалежними, хоча органи місцевого самоврядування мають прагнути досягти максимально можливого рівня.

6. Сформовано систему інтегральної оцінки рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів, опосередковану зміною бюджетного законодавства та відповідною трансформацією коефіцієнта вилучення коштів до державного бюджету. Встановлено, що в результаті реалізації бюджетної та податкової

реформ змінилося змістовне навантаження кожного з показників групи, яке характеризує рівень фінансової стійкості місцевих бюджетів. У зв'язку з цим проведено експертне опитування для визначення ваги коефіцієнтів фінансової стійкості місцевих бюджетів. Достовірність запропонованої інтегральної оцінки доведено індексом узгодженості.

7. З урахуванням виявлених переваг і недоліків реалізації адміністративно-територіальної реформи на прикладі Мелітопольського району Запорізької області вдосконалено науковий підхід до формування спроможних об'єднаних територіальних громад, а саме: запропоновано врахувати економічні, просторові, географічні, соціокультурні, демографічні, екологічні, інфраструктурні аспекти розвитку місцевих громад, адже їх дотримання створить передумови для ефективного запровадження положень децентралізації фінансових ресурсів у країні з унітарним державним устроєм.

8. Обґрунтовано засади діяльності комунального банку як альтернативного джерела формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Виокремлено специфічні особливості, притаманні лише даному виду банківських установ. По-перше, головним орієнтиром у діяльності комунального банку в Україні має бути, разом з отриманням прибутку та збільшенням вартості його капіталу, зміцнення фінансових основ місцевих бюджетів, фінансування розвитку об'єктів інфраструктури адміністративно-територіальних одиниць регіону. По-друге, ресурсна база комунального банку має формуватися за рахунок залучення коштів комунальних підприємств, організацій та установ, а також органів місцевого самоврядування, що дозволить отримати додаткові процентні доходи для банку, а для місцевих бюджетів України – підвищити їх фінансову стійкість.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації в наукових фахових виданнях

1. Череп А. В. Комунальний банк як інвестиційна складова соціально-економічного розвитку територіальних громад / А. В. Череп, С. О. Осипенко // Бізнес Інформ¹: наук. журнал. – 2015. – № 11. – С. 112–117 (0,54 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок: визначено організаційно-функціональні засади діяльності комунального банку (0,35 ум.-друк. арк.).*

2. Осипенко С. О. Фінансова децентралізація в умовах унітарного устрою держави / С. О. Осипенко // Вісник Запорізького нац-го ун-ту : зб. наук. праць / ЗНУ. – Запоріжжя, 2015. – № 3 (27). – С. 144–151 (0,54 ум.-друк. арк.).

3. Осипенко С. О. Фінансова децентралізація : ефективність реалізації на місцевому рівні / С. О. Осипенко // Зб. наук. праць Таврійського держ. агротехнол. ун-ту (економічні науки) / ТДАТУ. – Мелітополь, 2013. – № 4 (24). – С. 176–181 (0,48 ум.-друк. арк.).

4. Осипенко С. О. Бюджет розвитку місцевих органів самоврядування як основа розширеного соціально-економічного відтворення територій /

¹ Входить до реферативних науко метричних баз даних: Index Copernicus, Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Directory of Open Access Journals

С. О. Осипенко // Наукові записки НУ «Острозька академія» : зб. наук. праць / Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог, 2012. – Вип. 20. – С. 87–90 (0,39 ум.-друк. арк.).

5. Гутаріна С. О. Сучасний стан та перспективи розвитку системи фінансового забезпечення місцевих органів влади / С. О. Гутаріна // Наука й економіка : наук.-теорет. журнал / Хмельницький екон. ун-т. – 2009. – Вип. 3 (15), т. 1. – С. 28–37 (0,65 ум.-друк. арк.).

6. Гутаріна С. О. Сучасні зміни в бюджетному законодавстві та їх вплив на зміцнення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні / С. О. Гутаріна // Вісник Харківського нац-го техн. ун-ту сільського госп-ва ім. П. Василенко : зб. наук. праць / ХНТУСГ. – Харків, 2009. – Вип. 85 : Економічні науки. – С. 126–133 (0,29 ум.-друк. арк.).

7. Гутаріна С. О. Проблеми формування фінансових ресурсів місцевих органів самоврядування в Україні / С. О. Гутаріна // Економіка : проблеми теорії та практики : зб. наук. праць / ДНУ ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ, 2008. – Вип. 241, т. IV. – С. 775–784 (0,44 ум.-друк. арк.).

8. Гутаріна С. О. Еволюція поглядів на трактування поняття «місцеві фінанси» / С. О. Гутаріна // Экономика и управление: науч.-практ. журнал. – 2008. – № 4. – С. 56–61 (0,43 ум.-друк. арк.).

9. Гутаріна С. О. Проблеми зміцнення фінансової бази місцевих органів влади / С. О. Гутаріна // Экономика и управление : науч.-практ. журнал – 2008. – № 2–3. – С. 108–113 (0,44 ум.-друк. арк.).

10. Гутаріна С. О. Місцеві фінанси : сучасний стан та перспективи розвитку / С. О. Гутаріна // Культура народів Причерномор'я : науч. журнал. – 2007. – № 121. – С. 35–36 (0,19 ум.-друк. арк.).

Публікації в інших виданнях

11. Гутаріна С. О. Особливості використання фінансових ресурсів місцевих органів влади в сучасних соціально-економічних умовах / С. О. Гутаріна // Науковий вісник : Фінанси, банки, інвестиції : наук. журнал / НПКБ. – Сімферополь, 2009. – № 1 (2). – С. 45–48 (0,43 ум.-друк. арк.).

12. Гутаріна С. О. Еволюція поглядів на фінансування місцевих органів влади / С. О. Гутаріна // Науковий вісник : Фінанси, банки, інвестиції : наук. журнал / НАПКБ. – Сімферополь, 2008. – № 1. – С. 45–49 (0,57 ум.-друк. арк.).

Матеріали наукових конференцій

13. Осипенко С. О. Фінансове забезпечення місцевих органів самоврядування в контексті децентралізації влади в Україні / С. О. Осипенко // Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях : матер. X Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 жовт. 2015 р., м. Запоріжжя). – Запоріжжя : ЗНУ, 2015. – С. 308–309 (0,06 ум.-друк. арк.).

14. Осипенко С. О. Сучасні підходи до формування доходної бази сільських бюджетів / С. О. Осипенко // Стратегія розвитку агропромислового виробництва:

теорія, методологія, практика : тези Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (28–29 трав. 2015 р., м. Мелітополь). – Мелітополь : ТДАТУ, 2015. – С. 81–83 (0,08 ум.-друк. арк.).

15. Осипенко С. О. Розвиток фінансової децентралізації в Україні / С. О. Осипенко // Управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави : матер. ІХ Міжнар. конф. студентів і молодих вчених (16–17 квіт. 2015 р., м. Запоріжжя). – Запоріжжя : ЗНУ, 2015. – С. 312–314 (0,13 ум.-друк. арк.).

16. Осипенко С. О. Особливості організації системи місцевих фінансів в умовах ринкових перетворень / С. О. Осипенко // Інноваційний розвиток аграрної економіки : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (18–20 лют. 2013 р., м. Мелітополь). – Мелітополь : ТДАТУ, 2013. – С. 92–94 (0,11 ум.-друк. арк.).

17. Осипенко С. О. Проблеми формування бюджетів розвитку місцевих бюджетів України / С. О. Осипенко // Інноваційні процеси у фінансово-кредитній сфері : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (14–15 трав. 2011 р., м. Київ.). – Київ : КНТЕУ, 2011. – С. 222–223 (0,12 ум.-друк. арк.).

18. Гутаріна С. О. Роль доходів місцевих бюджетів в формуванні місцевих фінансових ресурсів Запорізької області / С. О. Гутаріна // Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин : матер. ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (5–6 червня 2009 р., м. Умань). – Умань : Уманський ДАУ, 2009. – С. 112–114 (0,12 ум.-друк. арк.).

19. Гутаріна С. О. Сучасний стан та особливості використання місцевих фінансових ресурсів в Запорізькій області / С. О. Гутаріна // Наукові дослідження – теорія та експеримент 2009 : матер. п'ятої міжнар. наук.-практ. конф. (18–20 трав. 2009 р., м. Полтава). – Полтава, 2009. – Т. 12. – С. 128–132 (0,12 ум.-друк. арк.).

20. Гутаріна С. О. Роль цільових фондів в фінансовому забезпеченні місцевих органів влади / С. О. Гутаріна // Проблеми розвитку фінансової системи України в умовах глобалізації : матер. V(XI) міжнар. наук.-практ. конф. аспірантів та студентів (25–28 берез. 2009 р., м. Сімферополь). – Сімферополь : ТНУ ім. В. І. Вернадського, 2009. – С. 39–40 (0,07 ум.-друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Осипенко С. О. Місцеві бюджети в умовах децентралізації фінансових ресурсів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Донбаська державна машинобудівна академія Міністерства освіти і науки України, Краматорськ, 2016.

У дисертації подано теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення актуальних наукових завдань, пов'язаних із забезпеченням стійкості місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів. Розвинуто сутність категорії децентралізації фінансових ресурсів як комплексного поняття. Обґрунтовано структуру децентралізації фінансових ресурсів, яка включає бюджетну та податкову децентралізацію. Удосконалено методичний підхід до

оцінки рівня децентралізації фінансових ресурсів місцевих бюджетів, показники якої характеризують соціально-економічний розвиток регіону, структуру доходів і видатків місцевих бюджетів та рівень фінансової стійкості місцевих бюджетів. Обґрунтовано систему порогових значень показників фінансової стійкості місцевих бюджетів. Сформовано систему інтегральної оцінки рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів з урахуванням змін бюджетного законодавства. Удосконалено науковий підхід до формування спроможних об'єднаних територіальних громад у сучасних умовах. Обґрунтовано організаційно-функціональні засади діяльності комунального банку як альтернативного джерела формування доходів органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: місцевий бюджет, децентралізація, фінансові ресурси, доходи, видатки, фінансова стійкість.

АННОТАЦІЯ

Осипенко С. А. Местные бюджеты в условиях децентрализации финансовых ресурсов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Донбасская государственная машиностроительная академия Министерства образования и науки Украины, Краматорск, 2016.

В диссертации представлено теоретическое обобщение и предложено решение актуальных научных задач, связанных с обеспечением устойчивости местных бюджетов в условиях децентрализации финансовых ресурсов.

Систематизация научных взглядов относительно трактовки понятия «децентрализация финансовых ресурсов» позволила установить ее сущность, которая заключается в разграничении функций и полномочий между центральным и местными уровнями власти в рамках обеспечения граждан страны общественными благами и услугами, а также разграничении финансовых ресурсов в объемах, достаточных для финансирования собственных полномочий каждого из уровней власти. Однако отсутствие комплексного и взвешенного подхода к организации реформ в данном направлении препятствует превращению децентрализации финансовых ресурсов в реальный инструмент обеспечения финансовой устойчивости местных бюджетов, как основного звена института местных финансов.

Учитывая особенности развития и становления института местных финансов, финансовой и бюджетной системы Украины, установлено, что структура децентрализации финансовых ресурсов состоит из бюджетной децентрализации, которая, в свою очередь, включает налоговую децентрализацию. Кроме бюджетной и налоговой децентрализации, децентрализация финансовых ресурсов предусматривает: увеличение доли местных бюджетов в перераспределении ВВП, создание органами местного самоуправления условий для стимулирования предпринимательской деятельности в регионе, расширение доступа органов местного самоуправления к отечественному и международному рынкам, обеспечение реальных условий для реализации права органами местного

самоуправления создавать финансово-кредитные и другие прибыльные учреждения коммунальной формы собственности.

В результате формального анализа эффективности реализации политики децентрализации финансовых ресурсов выявлены недостатки в существующих методических положениях оценки уровня децентрализации финансовых ресурсов местных бюджетов, которые заключаются в невозможности определения слабых мест и, соответственно, принятия правильных управленческих решений относительно формирования и использования финансовых ресурсов местных бюджетов.

Совершенствование методического подхода к оценке уровня децентрализации финансовых ресурсов местных бюджетов за счет расширения формальных групп показателей позволяет углубить анализ эффективности реализации политики децентрализации финансовых ресурсов как в целом в стране, так и по отдельно взятому региону или административно-территориальной единице.

Опираясь на научные наработки отечественных ученых и учитывая современные особенности реализации политики децентрализации финансовых ресурсов, обоснована система пороговых значений показателей финансовой устойчивости местных бюджетов с учетом унитарного государственного устройства страны, при котором местные бюджеты не могут быть полностью финансово самостоятельными и независимыми, хотя органы местного самоуправления должны стремиться достичь максимально возможного уровня.

Разработана система интегральной оценки уровня финансовой устойчивости местных бюджетов, опосредованная изменением бюджетного законодательства и соответствующей трансформацией коэффициента извлечения средств в государственный бюджет. Установлено, что в результате реализации бюджетной и налоговой реформ изменилась смысловая нагрузка каждого из показателей группы, характеризующих уровень финансовой устойчивости местных бюджетов, в связи с чем проведен экспертный опрос для определения веса коэффициентов финансовой устойчивости местных бюджетов. Разработанная система интегральной оценки уровня финансовой устойчивости местных бюджетов основана на определении нового нормализованного вектора финансовой устойчивости местных бюджетов по методу анализа иерархий Саати. Достоверность предложенной интегральной оценки доказана индексом согласованности. Предложенная интегральная оценка позволяет использовать механизм финансового выравнивания на основе доходной способности местных бюджетов.

Определение преимуществ и недостатков реализации административно-территориальной реформы на примере Мелитопольского района Запорожской области позволило развить научный подход к формированию объединенных территориальных общин, а именно предложено учесть экономические, пространственные, географические, социокультурные, демографические, экологические, инфраструктурные аспекты развития местных общин. Соблюдение данных условий создаст предпосылки для эффективного внедрения положений

децентрализации финансовых ресурсов в стране с унитарным государственным устройством.

Обоснованы принципы деятельности коммунального банка, как альтернативного источника формирования финансовых ресурсов местных бюджетов. Выделены специфические особенности, которые присущи только данному виду банковских учреждений. Во-первых, основным ориентиром в деятельности коммунального банка должно быть, наряду с получением прибыли и увеличением стоимости капитала банка, укрепление финансовых основ местных бюджетов, финансирование развития объектов инфраструктуры административно-территориальных единиц региона. Во-вторых, ресурсная база коммунального банка должна формироваться за счет привлечения средств коммунальных предприятий, организаций и учреждений, а также органов местного самоуправления, что позволит получить дополнительные процентные доходы для банка, а для местных бюджетов Украины – повысить их финансовую устойчивость.

Ключевые слова: местный бюджет, децентрализация, финансовые ресурсы, доходы, расходы, финансовая устойчивость.

SUMMARY

Osypenko S. O. Local Budgets under Decentralization of Financial Resources. – As a manuscript.

The thesis for obtaining a degree of Candidate of Economics on the specialty 08.00.08 – Money, Finance and Credit.– Donbass State Engineering Academy of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kramatorsk, 2016.

In the thesis theoretical generalization and solving urgent scientific problems related to ensuring the stability of local budgets under decentralization of financial resources are provided. The essence category decentralization of financial resources as an integrated concept is developed. Decentralized structure of financial resources, which includes budgetary and fiscal decentralization is grounded. Methodical approach to the assessment of the decentralization of financial resources of local budgets indicators which describe the socio-economic development of the region, the structure of revenues and expenditures of local budgets and the level of financial stability of local budgets are improved. The system of threshold values of financial sustainability of local budgets is grounded. The system of integrated assessment of financial stability of local budgets, taking into account changes in budget legalization is formed. Scientific approach to the formation of joint capable of communities in modern conditions is improved. Organizational and functional principles of communal bank as an alternative source of income of local governments are grounded.

Keywords: local budget, decentralization, financial resources, income, expenses, financial stability.

Підписано до друку 26.05.2016. Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 0,9.
Обл.-вид. 0,9. Друк лазерний. Зам. № 584. Накл. 100 пр.

Видавець і виготівник
Донбаська державна машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Академічна (Шкадінова), 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1633 від 24.12.2003 р.